

Supported by
the Criminal Justice Programme
of the European Union

LISTEN TO THE CHILD - JUSTICE BEFRIENDS

THE CHILD contract No JUST/2013/JPEN/AG/4601

Social Activities and Practices Institute
1 Viktor Grigorovich str. | Sofia | Bulgaria
sapi@sapiorg.bg | <http://www.sapibg.org>

This publication has been produced with the financial support of the Criminal Justice Programme of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of Social Activities and Practices Institute and can in no way be taken to reflect the views of the European Commission.

ПРОТОКОЛ

за междуинституционално взаимодействие при случаи на престъпление над деца

ВЪВЕДЕНИЕ

1.МОТИВИ

При изготвянето на настоящия **Протокол за взаимодействие в случаите на престъпление над малолетни и непълнолетни лица** се взе предвид, че свидетелските показания на детето са основно предизвикателство в процедурите на много държави, поради което от изключително значение е да се приемат *вътрешни правила за взаимодействие*. *Последните трябва да гарантират и защитават* свидетелските показания на децата, които същевременно да не противоречат или да не са несъвместими с правата на обвиняемия/подсъдимия за честен и безпристрастен процес.

Процедурите за взаимодействие, в настоящия протокол, се съобразяват със стандартите и принципите на правосъдие, адаптирано към потребностите на децата, и се фокусират върху необходимостта да се предотврати вторичната и повторна виктимизация и да се окаже помощ и закрила на жертвите и свидетелите, без да се нарушават правата на обвиняемите, като се „наберат“ достатъчно добри и годни свидетелски показания, нужни за постановяване на правилна присъда.

Процедурите за взаимодействие, разписани в настоящия протокол, са съобразени с действащото национално и ратифицирано международно законодателство и ще помогнат на специалистите, работещи с деца, да се отнасят към тях с достойнство, състрадание и без дискриминация, съобразно спецификата на децата и да позволят участието им в процеса на правосъдието.

Стъпвайки на Директива 2012/29/ЕС, настоящият Протокол за взаимодействие, наричан на кратко Протокол, приема, че децата са особено уязвими - било чрез личните им характеристики или поради обстоятелствата на престъплението. Следователно, децата-жертви и свидетели следва да имат право да се отнасят с тях по начин, съобразен с техните специални нужди и специфична ситуация. Те трябва да бъдат третирани в съответствие с най-добрите си интереси.

Целта на настоящия протокол за взаимодействие е да допринесе за: запазване на най-добрите интереси на детето, ненакърняване правото на защита на обвиняемия/подсъдимия и оказване на практическо съдействие на специалистите,

работещи с децата, жертви или свидетели на престъпление, да се справят с поставените си задачи като част от междуинституционален екип.

При изготвяне на настоящия Протокол за междуинституционално взаимодействие бяха взети предвид действащи добри практики у нас като **Стандарти за разпит на малолетни и непълнолетни лица, участници в правни процедури**, разработени от експертни групи към Институт по социални дейности и практики, и **Вътрешни правила за използване на специализирано помещение за разпит „Синя стая”**, разработени с подкрепата на Уницеф – България.

2.НОРМАТИВНО ОСНОВАНИЕ (ЗАКОНОДАТЕЛСТВО)

Протоколът за взаимодействие е съобразен със следните действащи нормативни документи:

- **Конвенция за правата на детето**, приета от ОС на ООН на 20.11.1989 г., ратифицирана с решение на ВНС от 11.04.1991 г. - ДВ, бр. 32 от 23.04.1991 г., обн., ДВ, бр. 55 от 12.07.1991 г., в сила от 3.07.1991 г.;

- **Факултативния протокол към Конвенцията за правата на детето относно търговията с деца, детската проституция и детската порнография**, ратифициран със закон, приет от 39-о Народно събрание на 31.10.2001 г. - ДВ, бр. 97 от 13.11.2001 г., издаден от Министерството на външните работи, обн., ДВ, бр. 28 от 19.03.2002 г., в сила от 18.01.2002 г.;

- **Конвенцията на Съвета на Европа за закрила на децата от сексуална експлоатация и сексуално насилие**, ратифицирана със закон, приет от 41-ото Народно събрание на 2.11.2011 г. - ДВ, бр. 90 от 2011 г., в сила за Република България от 1.04.2012 г.;

- **Конвенция за престъпления в кибернетичното пространство**, приета на 109-ото заседание на Комитета на министрите на Съвета на Европа и открита за подписване в Будапеща на 23 ноември 2001 г. Ратифицирана със закон, приет от 39-то НС на 1.04.2005 г. - ДВ, бр. 29 от 5.04.2005 г. Издадена от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 76 от 15.09.2006 г., в сила за Република България от 1.08.2005 г.;

- **Конвенция на Съвета на Европа за борба с трафика на хора**, ратифицирана със закон, приет от 40-то НС на 7.03.2007 г. - ДВ, бр. 24 от 20.03.2007 г. Издадена от Министерството на правосъдието, обн., ДВ, бр. 63 от 3.08.2007 г., в сила за Република България от 1.02.2008 г. - попр., бр. 101 от 25.11.2008 г.;

- Насоки на Комитета на министрите на Съвета на Европа за правосъдие, съобразено с интересите на детето, приети от Комитета на министрите на Съвета на Европа на 17 ноември 2010 г.;

- Насоки на генералния секретар на ООН: подход на ООН към правосъдието за деца (2008 г.);
- Насоки на ООН относно правораздаването по въпроси, свързани с деца, които са жертви и свидетели на престъпления (ECOSOC Res 2005/20, 2005 г.);
- Общ коментар 10 (2007) на Комитета по правата на детето – права на децата, участващи в съдебни процедури;
- Предложения и препоръки на Комитета по правата на детето към България от 2008 г.;
- **Директива 2011/92/ЕС** на Европейския парламент и на Съвета от 13 декември 2011 година относно борбата със сексуалното насилие и със сексуалната експлоатация на деца, както и с детската порнография и за замяна на Рамково решение 2004/68/ПВР на Съвета;
- **Директива 2012/29/ЕС от 25 октомври 2012 г.** за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления;
- Българското законодателство;
- Споразумение за сътрудничество и координиране на работата на териториалните структури на органите за закрила при случаи на деца, жертви или в риск от насилие и при кризисна интервенция, 2010 г.

I. ОБЩИ ПОЛОЖЕНИЯ

Цел:

Настоящото споразумение урежда цялостното взаимодействие между отговорните институции за работа по случаи на престъпления над деца като:

- 1) гарантира спазването на принципа за най-добрия интерес на детето, жертва на престъпление и участник в правна процедура, който включва предпазване от повторно виктимизиране, осигуряване на адаптирано към нуждите му правосъдие като разпит в специализирано помещение, от специално подготвен експерт, предпазване от многократни разпити и срещи с непознати, както и от директна среща с извършителя;
- 2) гарантира прилагането на интегриран подход към жертвите на престъпления с цел защита от повторна и вторична виктимизация, сплашване и натиск в хода на правораздаване, както и предприемане на мерки за защита и подкрепа през целия процес на правораздаване и след приключването му;

- 3) правото на детето да бъде чуто, да разкаже без страх и при необходимост с допълнителна подкрепа това, което знае, спомня си и може да каже за целите на правосъдието в качеството му на свидетел и пострадало лице.

2. Място:

След сигнал за насилие, което е и състав на престъпление над дете, задължително първите контакти с детето се провеждат в щадяща и защитена за детето среда в сградата на социалната услуга за деца жертви на насилие в града /КСУДС, ЦОП, ЗОНА ЗАКРИЛА/ЦСРИ и др. – в гр. Видин, където е обособено и изградено специализирано помещение за разпит на деца, жертви, в приветлива и подходяща за деца обстановка. Изключения са случаите, в които се налага спешна медицинска интервенция и детето се намира в лечебно заведение.

Първата среща по координационния механизъм на екипа за междуинституционално взаимодействие се провежда на територията и в сградата на КСУДС.

3. Роля на различните участници:

Районен съд: Признавайки уязвимостта на децата, жертви на престъпления, както и необходимостта от незабавна реакция в случаите на тежки престъпления над деца,

1. определя поименно съдии за работа с деца, жертви на престъпления, които при необходимост да се включат в срещи на Координационен механизъм.
2. издава указания към съдиите за прилагане на принципите на правосъдие, адаптирано към потребностите на детето и необходимостта от ползване на специализирано помещение за разпит на деца,
3. прави искане за изготвяне на индивидуална оценка на всеки етап от производството или за нейното адаптиране при значителна промяна на обстоятелствата, която да се приложи към делото.

Районна прокуратура: Признавайки уязвимостта на децата, жертви на престъпления, както и необходимостта от незабавна реакция в случаите на тежки престъпления над деца,

1. издава указания за разследване на случаите на престъпления над деца с приоритет и съгласно принципите на правосъдието, адаптирано към потребностите на деца,

2. определя поименно прокурор, който наблюдава случая на детето, жертва на престъпление, и да участва в срещи на Координационен механизъм и прави искане(заявка) за изготвяне на индивидуална оценка според изискванията на Директива 2012/29/ЕС на всеки етап от производството или за нейното адаптиране при настъпили значителни промени в обстоятелствата, която да се приложи към делото;
3. заявките за изготвяне на оценка, подготовка и провеждане на разпит на пострадало дете или дете, свидетел на престъпление, се правят до ДСП с копие до Доставчика на СУ, който подкрепя деца, жертви на престъпления, с цел да се координира взаимодействието и да се защитят правата на пострадалото дете, както и да се приложат принципите на адаптираното към потребностите на децата правосъдие;
4. подsigурява участието на вещи лица при провеждане на разпит на малолетни и непълнолетни, жертви и/или свидетели на престъпление, с цел предпазване от вторична виктимизация на детето;
5. гарантира навременно включване на съдебен лекар за изготвяне на съдебно-медицинска експертиза за целите на правосъдието.

Специализирана услуга за деца, жертви на престъпления:

1. Подsigуряват услуги за подкрепа и придружаване, както и защита на правата на децата, жертви на престъпления и техните родители като част от интегрирания подход за работа с деца.
2. Определят поименно отговорен специалист, който работи по случая на детето, жертва на престъпления, и който се включва в екипа около случая, определен на среща по Координационния механизъм, за изготвяне на оценка и планиране на интегрирания подход – информиране, участие в правни процедури, придружаване, подкрепа.
3. Изготвят индивидуална оценка на децата според изискванията на европейската директива 2012/29/ЕС, както и осигурява експерти за участие подкрепа разпита на деца, участващи в правни процедури.
4. Поддържат специализираното помещение за разпит на деца, което осигурява подходящо обслужване на децата, жертви и участници в правни процедури, видео и звуко-запис, отделни помещения за изчакване на детето и на извършителя.

5. Осигурява 24 часов достъп до специализирано помещение за изслушване и разпит на деца, жертви. При спешност в работно време подsigурява веднага прием на детето в защитена среда. В извън работно време подsigурява дежурен, който до 2 часа след получен сигнал и заявка, подготвя помещението за разпит на деца.
6. Съдейства за организирането и провеждането на срещите по Координационния механизъм по случаи на деца, жертви на престъпления.
7. Съдейства за достъп на детето, жертва до безплатна правна помощ с цел да се гарантира защита на правата на пострадалото дете.

Полицейски служби:

1. На срещата на Координационния механизъм определят поименно свой представител, който работи по случая на детето, жертва на престъпление, и който се включва в екипа за изготвяне на оценка и планиране на интегрирания подход – информиране, участие в правни процедури, придружаване, подкрепа.
2. След получен сигнал/ жалба за извършено престъпление над дете незабавно изпраща получената информация до прокуратурата, както до отдел „Закрила на детето” и доставчик, предоставящ услуги за деца, жертви на престъпления и насилие.
3. Включва се със свой експерт в изготвянето на индивидуална оценка на децата според изискванията на европейската директива 2012/29/ЕС за оценка на риска от извършване на повторно престъпление, сплашване и натиск към детето и необходимостта от предприемане на мерки за закрила или на специални мерки по изискванията на Директивата.
4. Прилагат в работата си с деца, жертви, принципите на адаптираното към потребностите на децата правосъдие.
5. При необходимост да се посети дете на адрес, за което е получен сигнал в РУП за извършено престъпление, полицията уведомява незабавно представител на ОЗД и доставчик на услуга, работеща с деца, жертви на престъпления, които определят психолог или социален работник за осъществяване на първи контакт с детето–жертва (виж раздел III „Първи контакт с дете, жертва на престъпление”).

Дирекция „Социално подпомагане” / Отдел „Закрила на детето”:

1. Определят поименно водещ на случая, който работи по случая на детето, жертва на престъпление, и който изисква и се включва в за–изготвяне на оценка и планиране на интегрирания подход – информиране, закрила, участие в правни процедури, придружаване, подкрепа.
2. Когато сигналът е пристигнал в ДСП, той незабавно изпраща получената информация в съответната районна прокуратура и организира с подкрепата на полиция, прокуратура и доставчик на услуги за пострадали деца провеждането на среща по координационния механизъм.
3. Предприема мерки за закрила, според първоначалната оценка на риска за детето. Включва се със свой експерт в изготвянето на индивидуална оценка на децата и осигуряване на мерки за закрила, според изискванията на европейската директива 2012/29/ЕС за оценка на семейната ситуация на детето и необходимостта от предприемане на мерки за закрила или на специални мерки по изискванията на Директивата.
4. Изготвя становище към първоначалната индивидуална оценка на пострадалото дете, както и изготвя доклади и становища, които подпомагат актуализирането на индивидуалната оценка на детето през целия процес на правораздаване и след него в процеса на подкрепа и рехабилитация.
5. Издава направление за оценка, подготовка и подкрепа за участие в правни процедури на ненавършилото пълнолетие лице, жертва и свидетел на престъпление.

РЗИ и медицински служби:

1. Определят поименен екип, който работи по случаи на деца, жертви на престъпления, и който се включва в провеждане на срещи по Координационния механизъм.
2. Когато в здравно заведение постъпи дете, при което има съмнение за извършено над него насилие, което е и престъпление, незабавно се изпраща информация в съответната районна прокуратура, с копие до отдел „Закрила на детето“ и РЗИ.
3. Директорът (управителят) на лечебното заведение със съгласието на РЗИ определя свой експерт, който участва в изготвянето на индивидуална оценка на децата според изискванията на европейската директива 2012/29/ЕС за оценка на здравното състояние на детето и необходимостта от предприемане на допълнителни медицински изследвания и специализирана медицинска помощ .

4. Изготвя становище към първоначалната индивидуална оценка на пострадалото дете, както и изготвя доклади и становища, които подпомагат актуализирането на индивидуалната оценка на детето през целия процес на правораздаване и след него в процеса на медицинска грижа и рехабилитация.
5. Съдейства в рамките на интегрирания подход за достъп на пострадалото дете до здравни грижи и услуги, в зависимост от потребностите на детето.

Областна управа: Признавайки уязвимостта на децата, жертви на престъпления, както и необходимостта от незабавна реакция в случаите на тежки престъпления над деца,

1. Чрез политика за областно планиране допринася за развитие и подsigуряване на услуги за подкрепа и придружаване, както и защита на правата на децата, жертви на престъпления и техните родители като част от интегрирания подход за работа с деца.
2. По настоящия протокол инициира и провежда регулярни срещи за отчитане на напредъка и трудностите по изпълнението му веднъж годишно, а при необходимост и по-често.
3. По настоящия протокол инициира и провежда годишен преглед относно успехите и трудностите по взаимодействието на обща среща с всички страни по него като се изготвят протокол и предложения за оптимизирането му.
4. Разпространява информация към гражданите относно правата на пострадалите от престъпления деца и техните родители на областно ниво чрез общинските структури.

II. Процедура за взаимодействие при сигнал за насилие и престъпление над дете

1. При сигнал за насилие и престъпление над ненавършило пълнолетие лице в рамките на 2 часа, да се проведе междуинституционална среща. Свикването на срещата е задължително и необходимо за планиране на взаимодействието на органите по закрила на детето, както и да се гарантира най-добрия интерес на детето при взимане на съответните административни и правни решения.
2. Свикването на срещата се прави като органа или институцията, получила сигнала, информира незабавно отдел «ЗД», където има поименно определени експерти за работа по случаите на насилие и престъпления над деца.

3. Отдел «Закрила на детето» от своя страна информира поименно определен служител от полицията, както и поименно определен представител на районна прокуратура, специалист от интегрирана услуга за деца, жертви на престъпления, и представител на РЗИ (поименно определено медицинско лице) за включване в работна среща по Координационния механизъм.
4. Всеки от органите по закрила и от институциите, работещи с деца, разполага с информация (списъци, имена и телефони) за дежурните специалисти и представители на задължителните и алтернативни участници, които трябва да се включат в срещите на координационния механизъм за териториално взаимодействие при случаите на насилие и престъпление над дете.
5. В случаите на сигнал за престъпление над деца задължително се информира дежурен прокурор от РП от съответния орган, получил сигнала.
6. В случаите на насилие, което е и престъпление над дете, задължително наблюдаващ или дежурен прокурор от РП дава указания към органите на полицията за действия, съобразени с принципите на правосъдието, адаптирано към потребностите на децата, както и за предприемане на законосъобразни действия за разследване на престъплението.
7. При получаване на сигнал за насилие и същевременно престъпление над дете в която и да е от структурите на МВР, РП, ДСП, МЗ, МОН, Община и доставчик на социални услуги за деца, дежурният, приел сигнала, трябва да набере задължително следната информация (Приложение 1): какво е съобщеното насилие, съответно престъпление; какво е състоянието на детето към момента на сигнализиране; къде се намира детето към момента на сигнализиране; кой го отглежда; друго, което е необходимо за предприемане на спешни мерки. Тази информация ще послужи за изготвяне на първоначалната оценка.
8. При необходимост да се посети адрес, където се предполага, че се намира детето, жертва, задължително се сформира екип, който включва обучен специалист за работа с деца, жертви (инспектор от ДПС, психолог или социален работник от КСУДС/Зона закрила и от ОЗД). С посещението на адреса на детето стартира първоначалната оценка на риска.

III. Първи контакт с дете, жертва на насилие (престъпление) и изготвяне на индивидуална оценка на детето

1. Първият контакт с детето, жертва на престъпление, се осъществява от обучен специалист за работа с деца, пострадали от насилие и престъпления.

2. При първия контакт се информира детето по разбираем за него начин относно правата му като пострадало лице. При необходимост се ползва преводач или специален експерт при деца с увреждания и затруднена комуникация.
3. Екипът от специалисти, осъществили първия контакт с детето, разпределят отговорността за изготвяне на **първичната индивидуална оценка на риска и потребностите на детето** при включването му в правни процедури и от предприемане на мерки за закрила по ЗЗД, както и на специални мерки по Директива 2012/29/ЕС за уязвими жертви.
4. Първоначалната оценка на риска и потребностите на детето се изготвя възможно най-бързо, не по-късно от 2 часа след първия контакт с детето. Индивидуалната оценка включва медицинска, психо-социална и правна информация за детето, близките му и вида на престъплението.
5. Първоначалната оценка се изготвя по одобрена методика за оценка (виж Приложение №2), съобразена с изискванията на Директива 2012/29/ЕС и се оформя в писмено становище, което се предоставя на прокурора и органите по закрила за взимане на решения, според формуляр в Приложение №3.
6. Първоначалната оценка се изготвя от поименния екип, сформиран около случая на детето, в съответствие с Приложение №2 и №3, с цел установяване на специфичните им нужди от защита.
7. Оценката е основа за предприемане на спешни медицински мерки, мерки за закрила, мерки за извеждане на насилника, и/или други необходими мерки, свързани със сигурността на детето.
8. Въз основа на първоначалната оценка екипът около случая на детето предлага на прокурора преимуществено стартиране на правните процедури, както и специалните мерки за защита при провеждане на правните процедури. Въз основа на тази оценка екипът около случая предлага специалисти за правно придружаване на детето.
9. Въз основа на първоначалната оценка се определя и екип за продължаване на оценката, центрирана към нуждите на детето и неговото семейство от подкрепа за възстановяване от последиците от престъплението и/или насилието и насочване към подходящи услуги.

IV. Организиране и провеждане на разпит с дете, жертва на насилие и престъпление, като част от интегрирания подход на работа с жертви на престъпления

1. Прокурорът дава указания на разследващия за хода на производство.
2. В случаите на тежки престъпления над деца, включително сексуални посегателства, проверката по случая се извършва като в хода на проверката не се предприемат действия с участието на детето. Разпитът на *детето* е основание за започване на досъдебно производство.
3. При данни за тежко умишлено престъпление срещу *дете да се образува досъдебно¹ производство, без да се снемат обяснения от детето на предварителна проверка.*
4. В случаите, в които е предприета мярка „Полицейска закрила“ на ненавършило пълнолетие лице, разследващият орган действа според точка 1. от параграф II. и свиква междуинституционална среща и задължително информира дежурен прокурар, наблюдаващ дела с деца, жертви.
5. В случаите на тежки престъпления или при постановена мярка «Полицейска закрила», да се организира разпитът на детето в рамките на първите 72 часа от постановяване на мярката или сигнализиране на престъплението. При необходимост да се уведоми РС за провеждане на разпита пред съдия и да се назначи запис на разпита в специализирано помещение с оглед да се избегнат последващи разпити на детето.
6. Делата от тази категория да се разглеждат приоритетно, като следва да се полагат усилия за приключване на разследването на същите в максимално кратък срок.
7. Разпитите на деца, жертви на насилие и престъпления, се извършват в специализирано помещение за разпит на дете и задължително се прави видео и звуко запис.
8. При провеждане на специализирани разпити на деца се прилагат **Стандартите за разпит на деца, участници в правни процедури (Публикувани от ИСДП, 2012 г.), и Вътрешните правила за използване на специализирано помещение «Синя стая» за изслушване на деца за целите на наказателния и гражданския процес (разработени от Уницеф).**

---

¹ **Образуване на досъдебното производство**

Чл. 212. (1) Досъдебното производство се образува с постановление на прокурора.

(2) (Изм. - ДВ, бр. 32 от 2010 г., в сила от 28.05.2010 г.) Досъдебното производство се счита за образувано със съставянето на протокола за първото действие по разследването, когато се извършва **оглед, включително освидетелстване, претърсване, изземване и разпит на свидетели**, ако незабавното им извършване е единствената възможност за събиране и запазване на доказателства, както и когато се извършва обиск при условията и по реда на чл. 164.

(3) Разследващият орган, извършил действието по ал. 2, уведомява прокурора незабавно, но не по-късно от 24 часа.

VII. Срок и оценка

1. Настоящият протокол влиза в сила от подписването му и е актуален до издаване на нов.
2. По настоящия протокол се прави годишен преглед на взаимодействието на обща среща с всички страни по него и се изготвят протокол и предложения за оптимизирането му.
3. Всеки от страните, подписали протокола, може да инициира промени и актуализиране.

Подпис на участниците:

1. Областен Управител

2. Председател на РС

3. Административен ръководител на РП

4. ОДМВР

5. РДСП

6. ДСП

7. РЗИ

8. Община

9. Доставчик на социални услуги за жертви на насилие и престъпление

ПРИЛОЖЕНИЕ 1

ФОРМУЛЯР ЗА ПРИЕМАНЕ НА СИГНАЛ И НАБИРАНЕ НА ПЪРВОНАЧАЛНА ИНФОРМАЦИЯ

1. Описание на сигнала за дете, жертва на насилие и престъпление:

Час....., дата .....,

вид на сигнала (анонимен или не).....,

от кого е сигнала (институция, граждани).....,

вид на насилието/ престъплението: .....,

2. Данни за пострадалото дете:

Възраст ....., пол ....., име.....,

Родители(настойници/попечители) .....

Адрес.....,

Детето познато ли е на социалните служби като дете в риск: .....

Детето има ли заболяване или друга особеност, която го прави уязвимо: .....

3. Допълнителна важна информация:

(Набира се и допълнителна важна информация по сигнала, която трябва да се изясни преди срещата по координационния механизъм)

Къде се намира детето към момента на сигнала: .....,

Какво е здравословното му състояние .....

Кога е станало насилието, което се съобщава (непосредствено, скоро, изминало е време, п. повече от един месец) .....

Как сигнализиращият е разбрал за насилието (от детето – то само е съобщило, от друг човек, от външни или други белези, които са притеснителни) .....

4. Информация за извършителя (ако е налична и възможна да се събере):

Заподозреният познат ли е на детето: .....

В какви отношения е с детето и неговото семейство: .....

Има ли достъп до детето към момента на сигнала: .....

1606, ... 1 .1 .1
/ : 02/8524713

sapi@abv.bg www.sapibg.org

*Настоящият документ е разработен в
рамките на проект „Чуй детето – правосъдието
става приятелско към детето“*

по договор с № JUST/2013/JPEN/AG/4601

ПРИЛОЖЕНИЕ 2

МЕТОДИКА ЗА ИЗГОТВЯНЕ НА ОЦЕНКАТА

1. Необходимост от оценка

Понятието оценка се използва основно в сферата на закрила на детето, където въз основа на набрана информация за детето, семейството, се прави оценка на нуждите и рисковете за детето. По същество тя е професионално заключение, набор от професионални хипотези и обобщения.

В сферата на наказателното производство се използва по-скоро понятието експертиза – съдебномедицинска, съдебнопсихиатрична и съдебно психологическа.

Оценката, становището, експертизата, диагнозата и пр. са професионални заключения, основани на специализирани проучвания, изследвания от компетентни за това специалисти, които са в състояние да осмислят набраната информация и да аргументират научно обосновано своите изводи. Тези заключения, изводи обикновено целят да подпомогнат вземането на решение от страна на орган, който ги е изискал. „Експертизата“ е процесуално регламентирана дейност, извършвана по искане на компетентния орган от лица, които притежават специални знания за изследване на определени обекти или други обстоятелства, свързани с изясняването на определени обстоятелства. Това е легалното определение за „експертиза“, дадено в §1, т.4 от Допълнителните разпоредби на Наредба № 3 от 30.11.2012 г. за вписването, квалификацията и възнагражденията на вещите лица (по надолу „Наредбата“).

„Специални знания“ са тези знания, които отговарят едновременно на следните изисквания: не са юридически, с изключение на тези, които се отнасят до чуждестранно законодателство и практика; не са общоизвестни; получени са в резултат на теоретична подготовка и практически опит по определена научна дисциплина.”²

Нормативната рамка, в която се изготвят оценки за дете, жертва или свидетел на престъпление се извършват според разпоредбите на правосъдието и на закрилата на детето.

На практика у нас всички тези видове оценки, се извършват без яснота по отношение на „специалните знания“, без ясна методология и без връзка помежду им.

В системата за закрила на детето и на социалните услуги за деца и семейства в риск, няма специални изисквания към хората, които извършват оценката на детето, била тя първоначална или на случая, или съпътстваща интервенциите. Много често под оценка се разбира описание на фактите и се „прескача“ тяхното осмисляне, значението което имат по отношение на нуждите, риска, ресурсите и пр. на случая. Повечето работещи в системата за закрила не правят разлика между проявено съдържание в думите и възможните други значения, които съществуват. Те не са в състояние да осмислят значението на набраната информация през професионалните си познания, именно поради недостиг на познание и фаворизиране на житейския опит. Често дори рамките, които са им дадени за помощ, показват смесване на набиране на информация с оценка. По същество оценката съдържа професионална хипотеза или становище за значението на набраната информация и изисква висок професионализъм. Наличието на висока експертност по отношение на разпознаване на последиците от насилието и нуждите на детето може да се открие в услугите, предоставяни от някои „специализирани“ НПО.

В системата за правосъдие има известни изисквания, но при отсъствие на професионален стандарт за психолози у нас, на практика няма гарантиран професионализъм. Има експертизи, според които дете на седем годишна възраст, чието развитие е в норма, според експерта, не може да бъде разпитвано, поради ниска

---

²

възраст. Или експертизи, които твърдят, че настаняването на бебе в дом е препоръчително, „защото то нищо не разбира и няма да има никакви негативни последици“. Да не говорим за честите откази да се разпитва детето, защото „е изтласкало“ травматичното преживяване и не бива да се говори за него.

Другият голям проблем е, че експертизите на деца са насочени към установяване на годност да дават показания, „дали правилно разбират“ и могат да представят събитията, не се отчитат нуждите на детето, за да може то да бъде чуто, като жертва или като свидетел на престъпление.

Няма яснота как те да се координират и обхванат цялостно случая, т.е. нуждите на детето и на неговото семейство. Изискванията на Директива 2012/29/ЕС налагат преосмисляне на действащата практика на провеждане на оценка – кога, от кого, как и пр.

2. Определение за оценка

Според Европейската директива 2012/29/ЕС децата се разглеждат като уязвими жертви и се нуждаят от специални мерки и защита.

Оценката стои в основата на интегрирания подход, който също има за цел да допринесе за намаляване на риска от вторична и повторна виктимизация на жертвите, като се гарантира провеждане на действия с жертвата по един цялостен и координиран подход, базиран на уважение и зачитане на правата ѝ.

Оценката е професионално заключение за значението на набраната информация по отношение на ключовите въпроси при работа по конкретен случай. Данните, които набираме съдържат видимо и скрито значение. Скритото значение не е еднозначно, изисква интерпретация.

Оценката е центрирана към нуждите на детето, за да бъде чуто и подкрепено, когато е жертва или свидетел на престъпление, на насилие. Всяка жертва има право да бъде чуто и подкрепена.

Информацията, която се набира от една страна удовлетворява изискването за индивидуализиране, т.е. да е специфична, центрирана към човека, уникална и от друга, да е съотносима към спецификата на случаите на насилие. Практиката на оценка показва, че опорите за набиране на информация се разполагат в спектъра от „чек лист“, т.е. отговор с „да“ и „не“ на набор от въпроси до напълно свободното набиране на информация, по схемата случай по случай.

Тук се опитваме да следваме схемата случай по случай, като едновременно с това имаме рамки за оценка, т.е. *набор от препоръчителни зони на проучване*.

В оценката са включени детето, неговото семейство. Тя се изработва след информиране за същността, целите и естеството на процеса на оценяване.

Опитваме се да набираме информация чрез набор от методи и техники³ сред които интервю, наблюдение, проективни тестове, рисунки, приказки и пр., които са съобразени с възрастта на детето. Обикновено оценката се извършва от социален работник и психолог, след направление от ОЗД/ДСП. Тя се свързва с резултатите от оценката на семейната среда, на насилника, ако е от обкръжението на детето и по този начин може да стане основа за интегрирани услуги, насочени към семейството и към детето.

Това, което е все още необходимо да се направи е тази оценка да включи и оценка на нуждите на детето от придружаване по време на целия процес.

3. Кога се прави оценката?

Оценката е процес, който съпътства детето през целия период от извършване на престъплението/насилието до постигане стартиране на специализирана подкрепа. Оценката се извършва на възможно най-ранен етап, още преди стартиране на формалното наказателното производство. Като най-ранен етап се приема моментът на подаване на сигнала. В този смисъл оценката може да бъде *първоначална и цялостна*.

---

³

Оценката се провежда на всеки етап от производството и се актуализира при промяна на обстоятелствата, които могат да доведат до появата на риск или увеличаване на рисковете за детето. Необходимо е да се отчита динамичният характер на тази оценка.

4. Как се прави оценката?

Оценката се основава на набрана информация и колкото повече е тя и чрез колкото повече инструменти е набрана е толкова по-надеждна.

Оценката се извършва на базата на интервюто⁴ с детето, жертва на престъпление, както и други възрастни, които могат да дадат информация, факти и данни, за да се проведе проучването и да се изготви индивидуалната оценка. При деца с дефицит на умения да се изразяват и да говорят се ползват допълнителни техники и медиатори за проучване с детето.

Преди детето да бъде интервюирано задължително се провеждат 1-2 интервюта с възрастните, които са подали сигнала и които са в обкръжението на детето и могат да дадат информация за самото дете. Възрастните се интервюират от обучени полицаи, социални работници или психолози. Основните въпроси са насочени към това да се изясни как е възникнало подозрението за насилие над детето, мотивите за подаване на сигнала, контекстът на първоначалното разкритие на информацията за насилието; събира се информация относно ситуацията и положението на семейството; събира се информация за етапите в развитието на детето и общото състояние на детето;

Когато оценката се прави веднага след преживяното насилие, детето трябва да бъде консултирано от медицинско лице, което да установи нуждата от специализиран преглед и евентуално изследвания.

Добре е специализираният медицински преглед да се прави възможно най-рано и има предимство пред всички останали диагностични методи.

---

⁴

Thomas D. Lyon, J.D.,Ph.D., 2005

., 2013;

5. Каква е целта на оценката?

Тази оценка трябва да даде професионално становище за нуждите на жертвата от подкрепящи мерки, специални мерки и нейната уязвимост по отношение на риск от повторно виктимизиране и риск от сплашване и отмъщение. Служи, за да се определят *координирани и интегрирани социални, терапевтични и правосъдни интервенции*, чрез които да се намалят рисковете за пострадалото дете

Служи да изведе нуждите и риска за жертвата:

- *от лечение и психо-социално придружаване;*
- *от щадящи практики на участие в правни процедури;*
- *закрила и защита;*
- *от повторно виктимизиране,*
- *от сплашване или отмъщение от страна на извършителя или хора, изпратени от него;*

6. Кой прави оценката?

Оценката е дело на екип от специалисти, съставът на който зависи от конкретната ситуация и случай, но задължителни участници са:

Ръководители на екипа - наблюдаващ прокурор и началник ОЗД, в съответствие с Координационния механизъм за териториално взаимодействие.

Членове:

- социален работник от ОЗД;
- инспектор ДПС с подкрепата на разследващ полицай;
- специалисти - психолог и социален работник (за индивидуална оценка и разпит на деца), работещи към специализиран доставчик на услуги за деца, жертви на насилие като КСУ, ЦОП, Център за застъпничество „Зона заКрила” и др.;
- лекар (по възможност педиатър, опция – представител на РЗИ).

7. На какви въпроси трябва да отговори оценката?

Оценката служи, за да даде отговор:

7.1. Дали детето се нуждае от медицински грижи, специална закрила, има ли риск от сплашване или продължаване на насилието ?

Има ли ресурс в семейното обкръжение, какви нужди от подкрепа има детето, от каква информация се нуждае детето във връзка със ситуацията на насилие, в интерес на детето ли е да бъде разпитвано, има ли противоречиви интереси с членовете на семейството.

7.2. Първоначалната оценка дава отговор на въпроса дали детето ще бъде изслушано от специалист посредник в специализирано помещение, т.е. дали ще се приложи т.н. щадяща процедура и в каква степен:

- разпит в „синя стая” от разследващ полицай, специално подготвен за разпит на деца в присъствие на специалист психолог или педагог;
- разпит в „синя стая” от специалист посредник, т.е. член на мобилния екип по изслушване;
- разпит с или без директен контакт с обвиняемия;
- разпит по „обичайната процедура”.

7.3. Кои интервенции да са първи – разпитът или помагащите дейности. Тук могат да се посочат редица трудности. Те произтичат основно от недостига на компетентност, което затруднява прецизната и сигурна преценка кое е по-добре и за детето и за правосъдието. От гледна точка на правосъдието изглежда, че е важно разпитът да е максимално близо по време до извършеното насилие, тъй като тогава информацията е най-достоверна. От гледна точка на психичното здраве има твърде различни тези, които понякога са по-скоро израз на професионални митове, отколкото на обективна оценка на нуждите на детето.

8. Основни понятия в оценката

Тук ще представим някои специфични понятия в оценката, които са свързани с изискванията на Директива 2012/29/ЕС.

Специални мерки за защита:

Мерки срещу вторична виктимизация (§53, §57, §58 от Директивата) - всички действия за ограничаване на броя на контактите с различни лица; за използване на видео и звукозаписна техника за запис на разпитите; за предотвратяване на неудобството на жертвата в съдебното производство като се ограничи визуалният контакт с извършителя, неговите близки и съучастници.

Риск от повторно виктимизиране

Рискът от повторно виктимизиране може да се дължи на различни фактори:

Индивидуалните особености на жертвата:

- личностните особеност на жертвата като възраст, пол, полова идентичност или полого изразяване, етнически произход, раса, религия, сексуална ориентация, здравословно състояние, статут на пребиваване,
- връзка с извършителя на престъплението или зависимост от него,
- история на насилие или предишни престъпления и посегателства в живота на детето;
- когнитивна и емоционална зрялост, затруднения в общуването;
- увреждане (дали то е фактор за допълнителна уязвимост на детето и дали увреждането ограничава възможностите на детето да разкрие и да даде информация за правосъдието при стандартен подход, както преценката трябва да каже дали има нужда от допълнителна работа и специалист, който да помогне на детето да говори и разказва);
- готовността⁵ на детето да участва в правни процедури (психически – емоционално и когнитивно; нивото на доверие от страна на детето към

---

⁵ Оценката помага и да се прецени в каква степен детето е готово да потвърди вече веднъж съобщена информация за извършено насилие над него, което зависи от редица фактори. Един от ключовите фактори в тази посока е доверието, което детето има към човека, на когото съобщава за насилието. Това доверие не се пренася автоматично към системата на закрила и към специалистите, които провеждат разпита на детето. Нивото на доверие и готовността на детето да разкрие отново факти на насилието пред нови и непознати за него лица трябва задължително да се прецени в тази начална фаза, за да се вземе решение относно най-подходящия начин да се организира и проведе разпита.

системата и другите непознати; физически и здравословно дали е в състояние да се включи в правна процедура);

- друго.

Вида и характера на престъплението:

- събира се информация за вида и тежестта на престъплението - дали е престъпление от омраза, от предразсъдъци или дискриминация, сексуално насилие, насилие при близки взаимоотношения и дали извършителят е бил в позиция на контрол и др. (според НК – сексуалните посегателства и сексуалната злоупотреба с деца, трафик, експлоатация на деца са с по-голяма тежест, която трябва да се отчита, според Директивата 2012/29/ЕС тези престъпления са с по-висок риск за виктимизация на пострадалия, който също трябва да се отчита);
- Събира се информация за извършителя – познат или непознат; от близкото обкръжение на жертвата или не; дали детето е в конфликт на лоялност по отношение на извършителя;
- Извършителят има ли непосредствен достъп до жертвата или достъпът е ограничен;
- мястото на извършване (то има връзка относно това какви специални мерки да се вземат и най-вече къде да се изпълнят, за да се гарантира безопасност и сигурност за жертвата);

Обстоятелства на извършване:

1) използване на заплаха (към жертвата или близки за нея хора), насилие, принуда, изолация, съблазняване;

2) жертви на насилие, които са поставени в ситуация на зависимост от извършителя – икономическа, емоционална поради социални връзки и отношения и др.

9. Особенности на информацията по раздели в първоначалната оценка

Рамката за оценка, която ползваме включва една формална, задължителна част в която се вписва кой дава заявката, какъв е поводът за такава заявка и какво е предназначението на оценката. Там също се вписват данните на детето, и неговите близки. Много важно е също представянето на методите, които са ползвани за набиране на информация.

Поводът за искане на оценка може да бъде сигнал за извършено насилие или сигнал за съмнение за извършено насилие. Важно е да се знае каква е причината да се назначава оценка и да се отбележи, още при въведението в оценката.

При оценката на дете е много важна заявката. Тя би могла да бъде от семейството, от ОЗД/ДСП, съда или прокуратурата, от самото дете, приятели или близки. Заявката в същност показва какво се очаква от специалистите. Тя може да бъде за предоставяне на услуга, което означава, че оценката ще служи за планиране на интервенциите в услугата. Заявката може да иска становище за това как ще се отрази на детето един разпит, годно ли е то за това и пр.

Проект!

1606, / : 02/8524713

sapi@abv.bg www.sapibg.org

Настоящият документ е разработен в рамките на проект „Чуй детето – правосъдието става приятелско към детето“

по договор с № JUST/2013/JPEN/AG/4601

ПРИЛОЖЕНИЕ 3

ФОРМУЛЯР ЗА ПЪРВОНАЧАЛНА ОЦЕНКА НА ДЕТЕ, ЖЕРТВА НА ПРЕСТЪПЛЕНИЕ

1. Лични данни

Име, презиме, фамилия:	
Пол:	
Възраст:	
Образование:	
Адрес (пълен):	
Телефон (домашен/работен):	
Е-пошта:	
Семейство (брой на деца, братя и сестри):	
Професия:	
Семейно състояние:	
Семейно състояние (детето):	

2. Описание на заявката:

?	
–	
,	

...	
(?)	
:	
:	

3.Източници на информация при първоначална оценка

:	
:	
:	
:	

4.Други данни

:	
:	

5. Екип по случая:

Прокурор: .....

Полицай: .....

Водещ социален работник от ОЗД: .....

Ключов социален работник/ специалист от КСУ: .....

Здравен експерт: .....

6.Характеристика на извършеното престъпление

б. /	(.б.1. : ” ”)
Вид и тежест на престъплението - дали е престъпление от омраза, от предразсъдъци или дискриминация, сексуално насилие, насилие при близки взаимоотношения и дали	(- , -)

<p>извършителят е бил в позиция на контрол и др.</p> <p>(Според НК – сексуалните посегателства и сексуалната злоупотреба с деца, трафик, експлоатация на деца са с по-голяма тежест, която трябва да се отчита);</p>	
<p>: ...</p>	
<p>/ :</p> <p>- /</p> <p>- /</p> <p>- /</p> <p>- /</p> <p>;</p> <p>- /</p> <p>-</p>	
<p>- ?</p> <p>- ?</p> <p>- ?</p>	
<p>( ):</p>	

7. Характеристика на актуалната ситуация на детето.

<p>7.1 Кой полага грижи за детето? (попълва се от ОЗД)</p> <p>- жилищни условия, качество на грижите (обща характеристика)</p> <p>- има ли връзка между полагащия грижи и извършителя?</p> <p>- мястото на отглеждане осигурява ли сигурност на детето?</p> <p>- има ли нужда от специални мерки за закрила?</p> <p>Друго (допълнителна важна информация)</p>	<p>- , 24 .</p> <p>,</p> <p>,</p> <p>,</p> <p>,</p> <p>.</p>
<p>7.2.Образование</p>	
<p>- посещаване на училището, отношение към ученето;</p> <p>- значими възрастни от училището</p> <p>- връзки и отношения с връстници</p> <p>Друго (допълнителна важна информация)</p>	<p>- ,</p> <p>,</p> <p>.</p>
<p>7.3.Социална интеграция</p>	
<p>- Значими възрастни</p>	
<p>- Социална мрежа на детето</p>	
<p>- Друго (допълнителна важна информация)</p>	

8. Характеристика на психичното състояние на детето и готовността за участие в правни процедури

8.1.	/
?	,
8.2. ?	
8.3. ?	
8.4.	
<hr/> <hr/> <hr/>	
<u>9.</u>	( )

ПЪРВОНАЧАЛНА ОЦЕНКА – СТАНОВИЩЕ:

I.Характеристика на общото състояние на детето

Видими последици от насилието

Наличие/отсъствие на подкрепяща и сигурна среда

Готовност за участие в правни процедури

.....
.....
.....

II.Основни рискове (описват се основните рискове, както следват):

- от продължаване на насилието, от повторно виктимизиране,
- от сплашване или отмъщение от страна на извършителя или хора, изпратени от него;
- от виктимизиране от участие в правни процедури
- друго .....

.....

III. Основни нужди (описват се основните потребности, както следват):

- от закрила, правна или друга защита;
- от подкрепа, от лечение и психо-социално придружаване;
- от специални мерки във връзка с осигуряване на приятелско към детето правосъдие – информиране, придружаване, от щадящи практики на участие в правни процедури;
- друго

.....
.....

IV. Препоръки на експерта/експертите

- по отношение на участието в правни процедури
- по отношение на подкрепата и терапията
- Друго

.....
.....